

Lunds universitet
Socialhögskolan
SOL 064, SOL 065
Vårterminen 2003

UNGDOMAR OCH ALKOHOL

**EN STUDIE AV UNGDOMARS
DRYCKESVANOR OCH ATTITYDER
TILL ALKOHOL UTIFRÅN
ETT GENUSPERSPEKTIV**

Av:
Margaretha Carlberg
Susanne Ullmark

Handledare:
Flemming Kristensen

ABSTRACT

The main purpose of this study was to compare young girls' and boys' attitudes regarding alcohol, intoxication and their own drinking habits to see if there were any resemblances / differences.

The main questions that guided us in our empirical study were:

- What are young girls' and boys' attitudes regarding alcohol and what drinking habits do they have?
- What are young girls' and boys' attitudes regarding intoxication?
- As a continuation of these two main questions we also wanted to, based on the empirical material and literature, search for factors that could influence their attitudes and drinking habits.

We made a qualitative study and performed group interviews with girls and boys in their first year of upper secondary school, at four different schools in Helsingborg. We interviewed five groups of girls and five groups of boys, each group consisting of three to six persons.

Even if there were differences in attitudes and drinking habits within the sexes, reasoning based on the roles of the sexes were found. If you are a girl it is not as permitted to drink much and act intoxicated as if you are a boy. This point of view was most evident in the interviews with the girls. As for factors that influence attitudes and drinking habits parents, friends and the access to alcohol were the most obvious.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>FÖRORD</u>	2
<u>INLEDNING</u>	3
<u>PROBLEMFÖRMULERING</u>	3
<u>CENTRALA BEGREPP</u>	4
<i>Intensivkonsumtion</i>	4
<i>Ungdomar</i>	4
<u>SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR</u>	4
<u>METOD OCH URVAL</u>	5
<i>Insamlingsmetod</i>	5
<i>Urval av undersökningsenheter</i>	7
<i>Begränsningar</i>	9
<i>Etisk diskussion</i>	9
<i>Analysmetod</i>	10
<i>Materialets tillförlitlighet</i>	10
<i>Källkritik</i>	11
<i>Fortsatt framställning</i>	11
<u>AVHANDLING</u>	12
<u>TIDIGARE FORSKNING</u>	12
<i>Statistik</i>	12
<i>Alkohol</i>	12
<i>Alkoholen i ungdomsgruppen</i>	14
<i>Identitetsutveckling</i>	15
<i>Familjen</i>	16
<i>Samhället</i>	17
<i>Alkohol och genus</i>	18
<u>TEORIER</u>	19
<i>Utvecklingsekologi</i>	19
<i>Identitetsutveckling</i>	20
<u>PRESENTATION OCH ANALYS AV EMPIRISKT MATERIAL</u>	21
<i>Attityder till alkohol samt egna dryckesvanor</i>	21
<i>Attityder till berusning</i>	25
<i>Faktorer som kan påverka dryckesvanorna</i>	31
<u>AVSLUTNING</u>	37
<u>SAMMANFATTNING</u>	37
<u>SLUTDISKUSSION</u>	39
<u>KÄLLFÖRTECKNING</u>	42
<u>BILAGA 1</u>	44
<u>INTERVJUGUIDE</u>	44

Förord

Vi vill tacka de personer som har gjort det möjligt för oss att genomföra de intervjuer som denna uppsats bygger på.

Tack till de rektorer som har gett oss tillträde till sina skolor. Vi vill också tacka alla lärare som har låtit oss få tillgång till lektionstid. Slutligen, och framför allt, ett stort tack till alla de trevliga ungdomar som vi har haft mycket intressanta diskussioner med.

Margaretha och Susanne
Helsingborg 2003-05-20

INLEDNING

Problemformulering

Alkoholkonsumtionen i Sverige har ökat. Det sägs att svenskarna är uppe i samma nivåer som för hundra år sedan. Fokus har dock alltmer kommit att läggas på kvinnors förändrade dryckesvanor och det har gjorts en hel del forskning om detta de senaste åren. Håller det tidigare könsbundna dryckesmönstret på att förändras?

Även ungdomars ökade alkoholkonsumtion har fått allt större utrymme i media tycker vi och det var detta område vi blev intresserade av. Budskapet i media har främst gått ut på att intensivkonsumtionen bland ungdomar har ökat och det befaras att många kommer att utveckla ett beroende. I Helsingborgs Dagblad (12/2 2003) kunde man läsa att hårdsupandet bland unga ökar och att skillnaderna mellan könen i dryckesvanor minskar. Uppgifterna hade tidningen hämtat från Socialstyrelsens lägesrapport om folkhälsa och sociala förhållanden för 2002. Vi läste rapporten och i den skriver man även att en mycket allvarlig signal är att antalet ungdomar under 24 år som vårdats på sjukhus för alkoholförgiftning har ökat dramatiskt under 1990-talet. Ökningen är störst i åldern 15-19 år både bland flickor och bland pojkar.

Vi ville göra oss en egen bild av hur attityder till alkohol och dryckesvanor ser ut bland ungdomarna i Helsingborg. Utifrån samtal med dem vore det intressant att söka faktorer som kan tänkas påverka flickors och pojkars alkoholvanor.

Med tanke på att diskussionen handlar mycket om de minskade klyftorna i köns alkoholvanor anser vi att en undersökning utifrån ett genusperspektiv vore intressant. Är det så att flickor och pojkar har samma inställning till alkohol? Har de samma dryckesvanor? Om man dricker sig berusad, gör man det av samma anledning som flicka och som pojke? Kan vi i samtal med ungdomarna få belägg för att de faktorer som vi tror är viktiga i sammanhanget verkligen är det?

En ökande grupp ungdomar har vad som benämns intensivkonsumtion och den tydligaste ökningen finns bland flickorna. När vi står inför dessa fakta infinner sig naturligt frågan varför? Vi funderade om kvinnornas förändrade alkoholvanor är något som kan hänga ihop med de tendenser man nu ser om ökat drickande bland flickorna. Andra faktorer som vi tror är viktiga när vi talar om ungdomars alkoholvanor är föräldrar, kamrater och samhälle. Vi är

medvetna om att förklaringarna är många och vill inte fastna i en diskussion kring detta utan är främst intresserade av att studera hur ungdomar resonerar kring alkohol, vilka deras egna vanor är och med utgångspunkt från detta föra ett resonemang kring vilka faktorer som kan vara viktiga i sammanhanget.

Centrala begrepp

Intensivkonsumtion

Vi har valt att i våra kommande resonemang använda oss av CAN:s definition av vad som är intensivkonsumtion, nämligen: *"att man dricker alkohol motsvarande minst en halv halvflaska sprit eller en helflaska vin eller 4 burkar starköl eller samma mängd blanddrycker (t.ex. cider och alkoläsk) eller 6 burkar folköl vid samma tillfälle* (CAN Pressinformation, Skolelevers drogvanor 2002).

Ungdomar

När vi skriver om ungdomar i vår uppsats talar vi om dem som befinner sig i åldern mellan 13 och 20 år. Hwang och Nilsson (1995) skriver att man ibland skiljer mellan pubertet och adolescens eller ungdomstid. Skillnaderna mellan dessa kan delas upp på olika vis. En uppdelning innebär att puberteten omfattar den fysiska utvecklingen och adolescensen den psykiska utvecklingen. I vårt arbete står den psykiska utvecklingen i fokus och vi tycker därför att ungdomar och ungdomstid är passande benämningar. När vi refererar andra författare kommer vi att använda deras begrepp. Ann Erling och Philip Hwang (2001) gör ett viktigt påpekande när de skriver om faran att sammanföra alla individer i ungdomsåren till en homogen grupp. En 13-åring och en 18-åring är exempelvis mycket olika och på helt olika stadier i sin utveckling. De ungdomar vi har talat med går alla i årskurs ett på gymnasiet. Vanligtvis är man då 16-17 år gammal, men vissa av deltagarna i våra gruppdiskussioner var något äldre, dock som äldst 19 år.

Syfte och frågeställningar

Vi vill få en bild av ungdomars attityder till alkohol och deras dryckesvanor sett ur ett genusperspektiv. Det vi främst är intresserade av är att se om flickornas attityder till alkohol ligger nära eller skiljer sig från pojkarnas.

Genom intervjuer med flickor och pojkar vill vi söka svar på följande två huvudfrågor:

- Hur ser flickors och pojkars attityder till alkohol ut och hur ser deras egna dryckesvanor ut?
- Vilka attityder har flickor och pojkar till berusning?
- Som en fortsättning på dessa två huvudfrågor vill vi även utifrån intervjumaterialet och litteratur söka faktorer som kan förklara deras attityder och dryckesvanor.

Metod och urval

Insamlingsmetod

Magne Holme och Krohn Solvang (1997) menar att det inte finns någon absolut skillnad mellan kvalitativa och kvantitativa metoder. Båda har sina för- och nackdelar och valet av metod är en fråga om vilken metod som passar bäst för att belysa just det problemområde vi är engagerade i. En grundläggande skillnad mellan metoderna är, skriver de, att vi med kvantitativa metoder omvandlar informationen till siffror och mängder. Med hjälp av det materialet görs sedan statistiska analyser. Kvalitativa metoder bygger på forskarens uppfattning eller tolkning av information. Dessa tolkningar varken kan eller bör man omvandla till siffror.

Vår uppsats vilar på primärdata i form av gruppintervjuer samt sekundärdata i form av böcker, rapporter och Internet. En studie kan ha ett experimentellt eller ett icke-experimentellt upplägg. Ett experimentellt upplägg innebär att forskaren på olika vis försöker manipulera människor och förhållanden så att orsaker och orsakssamband kan observeras (Denscombe, 2000). De frågeställningar vi har valt för vår uppsats handlar om attityder och erfarenheter. Vi vill beskriva och söka sammanhang snarare än att kvantifiera och mäta frekvensen av något. Därför anser vi att en icke-experimentell kvalitativ metod bäst uppfyller syftet med vår uppsats. Magne Holme och Kron Solvang (1997) skriver att en kvalitativ studie går på djupet i stället för på bredden, att vi har få enheter och strävar efter att få en helhetsbild av dem i relation till frågeställningen. Därmed blir syftet att skapa en ökad förståelse för de problem vi arbetar med.

Inom forskningen brukar man tala om två metoder skriver Wallén (1996): induktiv och hypotetisk-deduktiv metod. Man kan kalla den deduktiva metoden för bevisandets väg och den induktiva för upptäckens väg (Magne Holme och Krohn Solvang, 1997). I den

hypotetisk-deduktiva metoden använder man sig av olika hypoteser för att testa en teori som man utgår ifrån. Induktion innebär att man utgår från datainsamling och ur materialet söker dra mer generella och teoretiska slutsatser (Wallén, 1996). Det är denna sistnämnda metod vi har valt att använda oss av, att upptäcka sammanhang och söka förklaringar med utgångspunkt från vårt intervjumaterial. Något som ofta betonas är att datainsamlingen ska ske helt förutsättningslöst. Enligt Wallén (ibid) har mycket kritik framförts som menar att det inte går att göra förutsättningslösa observationer eftersom ett teoriinslag redan ingår i urvalet av vad man observerar. Wallén skriver: *”Att vara förutsättningslös är inte att bara inta en viss hållning. Att inte ta något för givet är en mycket ansträngande och aktiv process. Något paradoxalt måste man veta vad det är som man inte kan förutsätta.”* (ibid s 91). Detta har vi försökt bära med oss under intervjuerna och i analysarbetet.

Vi har valt att enbart ha gruppintervjuer. En fördel med gruppintervjuer anser vi är att diskussionen blir mer nyanserad. Någon säger något, en annan fyller i och en tredje kanske säger emot. Denscombe (2000) skriver att deltagarna i en gruppintervju interagerar med varandra och att diskussionen försiggår på gruppnivån. Lewis för följande resonemang:

Gruppintervjuer har flera fördelar framför individuella intervjuer. Framför allt hjälper de till att avslöja konsensusuppfattningar; de kan ge fylligare svar genom att tillåta deltagarna att bemöta varandras synpunkter; de kan användas för att verifiera slutsatser från data som har samlats in med hjälp av andra metoder; och de kan öka svarens tillförlitlighet.

(i Denscombe, 2000, s 136)

Wibeck (2000) skriver om fokusgrupper som en form av fokuserade gruppintervjuer där en mindre grupp människor möts för att på en forskares uppmaning diskutera ett givet ämne med varandra. Ett lämpligt deltagarantal menar Wibeck är inte färre än fyra och inte fler än sex personer. Författaren menar att i en grupp bestående av tre personer kommer var och en att fungera som medlare mellan de andra två. Alternativt kan den tredje parten försöka hålla sig utanför eller spela ut de andra två mot varandra. I en grupp bestående av fler än sex personer finns risken att det bildas subgrupper som talar med varandra, skriver författaren vidare. En annan risk är att mer tillbakadragna personer överhuvudtaget inte kommer till tals. Detta är en risk som även Denscombe (2000) ser med gruppintervjuer. Vissa synpunkter ”kvävs” och

speciellt då de ”tysta” människornas synpunkter. Vi återkommer till detta under rubriken Materialets tillförlitlighet. Vår strävan har varit att ha grupper om fem till sex personer. Ibland har detta inte varit möjligt och vid två tillfällen har grupperna bestått av tre personer.

Upplägget har varit semistrukturerade intervjuer där vi diskuterat utifrån olika teman. Kännetecknande för semistrukturerade intervjuer är att intervjuaren är flexibel när det gäller ämnens ordningsföljd och att den intervjuade får utveckla sina idéer och tala mer utförligt om det ämne som intervjuaren tar upp (Denscombe, 2000). Till vår hjälp har vi haft en intervjuguide med de olika teman vi vill ta upp (bilaga nr 1). Den har fungerat som vår minneslista för att förvissa oss om att intervjun täckt de ämnen vi tycker är viktiga. Vi anser att metoden är mycket väl lämpad för gruppintervjuer, eftersom det då står deltagarna fritt att spontant diskutera kring vad de kommer att tänka på utifrån ett givet tema. Därmed kommer diskussionen gärna in på områden vi kanske inte hade tänkt från början men som berikar materialet.

Alla intervjuer har spelats in på minidisc eller på band. Efter en av våra intervjuer upptäckte vi att det inte hade spelats in något på disketten och därför satte vi oss direkt och skrev ner allt vi kom ihåg från den intervjun. Denscombe (2000) skriver att bandspelare kan få människor att känna sig hotade men att de flesta slappnar av efter en stund. Vi har inte upplevt att inspelningsutrustningen har haft en dämpande effekt på diskussionen. Inledningsvis har vi förklarat varför vi använder oss av den och ingen har haft något att invända. Inte heller har vi märkt någon nervositet som vi kopplat till detta. Mot nackdelen av inspelningsutrustningens eventuella störande inverkan på intervjusituationen står fördelen att intervjuaren får en fullständig dokumentation av vad som sägs under intervjun, samtidigt som han själv kan koncentrera sig på vad som sägs och den icke-verbala kommunikationen. Vi tyckte det var en fördel att båda kunde vara aktiva under samtalen, istället för att en skulle föra anteckningar. Eftersom vi är ovana vid att göra intervjuer var det en trygghet att båda var aktiva, vi kände oss mer avslappnade och tror att detta hade en positiv inverkan på intervjusituationen.

Urval av undersökningsenheter

Magne Holme och Krohn Solvang (1997) skriver att syftet med kvalitativa intervjuer är att öka informationsvärdet och skapa en grund för djupare och mer fullständiga uppfattningar om det fenomen vi studerar. Därför är urvalet av undersökningsenheter inte slumpmässigt utan det görs systematiskt utifrån vissa medvetet formulerade kriterier. Syftet med vår uppsats

handlar om ungdomars attityder och erfarenheter och därför är det också dem vi bör tala med. Vår definition av ungdomar sträcker sig mellan åldrarna 13 och 20. Tidsramen tillåter dock inte att vi undersöker alla dessa åldersgrupper utan vi har begränsat oss till en åldersgrupp. Vi ansåg att lämpligaste sättet att komma i kontakt med ungdomar var att gå via skolan. De skulle då troligtvis vara villigare att delta i gruppintervjuer eftersom det inte inkräktade på deras "egen tid". Valet föll på de elever som går i årskurs ett på gymnasiet, då de i regel är 16 till 17 år gamla. Vi föreställer oss att de då är relativt mogna och frigjorda från föräldrarna, samtidigt som de befinner sig i en experimentfas där den egna identiteten inte är färdigutvecklad. Som vi tidigare nämnt visade det sig att vissa av eleverna som kom att delta i våra diskussionsgrupper var något äldre, trots att de gick i årskurs ett. Som äldst var de dock 19 år gamla.

Vi kontaktade via telefon rektorerna på ett antal gymnasieskolor i Helsingborg, både kommunala och fristående, och presenterade oss och vårt projekt. De rektorer som kunde tänka sig att låta sina elever delta förmedlade kontakt med lämplig lärare eller kurator. Med lärarens eller kurators hjälp fick vi sedan tillgång till lektionstid. Oftast tillfrågades eleverna i klassen vilka som var villiga att delta, eller så hade läraren i förväg frågat och delat upp i grupper. Detta är givetvis något som kan ha påverkat resultatet eftersom elever med avvikande attityder och erfarenheter kan ha valt att avstå från att delta. Ett av våra kriterier var att flickor skulle intervjuas för sig och pojkar för sig. Om ett kön var underrepresenterat i en klass kunde den eller de personerna inte vara med av den anledningen. Vi vände oss både till yrkesinriktade och studieförberedande program eftersom vi ville ha bredd på vårt material. Samtidigt är materialet för litet för att vi i analysen ska kunna lägga några aspekter på vilken inverkan denna faktor har på respektive grupps attityder och erfarenheter. Vår jämförelse mellan grupper begränsar sig endast till genus.

Vissa rektorer ställde som krav för att ge oss tillträde till skolan att det inte skulle gå att identifiera vilken skola eleverna gick på i det färdiga materialet. Hellre än att tacka nej och leta vidare bland andra skolor valde vi att tillmötesgå detta krav eftersom vi inte tyckte det gick emot syftet med vår uppsats. Vi ville göra jämförelser mellan flickor och pojkar. Faktorer som social bakgrund och val av utbildning är sådant som vi inte lägger någon vikt vid i denna undersökning, samtidigt som vi är medvetna om dess relevans som påverkansfaktorer. Därmed kommer vi inte att presentera de skolor och utbildningar vi har varit på utan nöjer oss med att nämna att det handlar om tre kommunala och en fristående

gymnasieskola. Totalt har vi talat med fem flickgrupper och fem pojkgrupper. Det totala antalet flickor som ingått i undersökningen är 27 och antalet pojkar är 21.

Begränsningar

Vi har avgränsat vår undersökning till att omfatta endast elever i årskurs ett på gymnasiet. Som vi skrivit ovan tror vi att ungdomar i denna åldersgrupp är relativt mogna och klara över sin egen identitet samtidigt som det hör ungdomen till att experimentera och pröva olika roller, en fas vi tror att de fortfarande befinner sig i. Vi tror att den valda åldersgruppens alkoholvanor är ett mera medvetet val än för de som är några år yngre och att de har haft tid att reflektera över sin egen inställning och attityd till alkohol.

En ytterligare begränsning är att vi har valt att enbart göra gruppintervjuer. En logisk komplettering till dessa hade varit att genomföra enskilda intervjuer för att se om vi fick fram samma mönster där. På grund av tidsbegränsningen har detta inte varit genomförbart. Likaså begränsade vi antalet gruppintervjuer till tio stycken för att materialet skulle vara hanterbart. Vi är medvetna om att detta begränsade material inte kan anses som representativt för alla ungdomar i den åldern, inte ens för alla ungdomar i Helsingborg. Däremot tycker vi att de åsikter som framkommit visar på hur ungdomar i den åldern kan resonera och därmed berika den forskning som redan finns inom området.

Etisk diskussion

Deltagande i våra gruppintervjuer har byggts på frivillighet. Vi eller lärare har, efter att vi kort presenterat vad det handlar om, frågat vilka som kan tänka sig att delta. Att delta i en gruppintervju kan nog också många gånger upplevas som lättare eftersom intervjuarens uppmärksamhet inte hela tiden är riktad mot den enskilda individen, vilket är fallet i enskilda intervjuer. I nästan samtliga gruppintervjuer har det varit någon som inte har sagt något alls eller som har varit ytterst sparsam med sina kommentarer, något som är möjligt i en gruppintervju men inte i en enskild intervju. Vi har inte pressat dessa att säga något.

Vi har alltid frågat om det går bra att vi spelar in intervjun, vilket samtliga givit sitt samtycke till. Då har vi också garanterat att inspelningarna kommer att behandlas konfidentiellt och att de kommer att förstöras så snart vi har slutfört vårt arbete.

Intervjuerna har utförts på den skola där eleverna går och alla i grupperna har känt varandra sedan tidigare, vilket vi tror har bidragit till att de har känt sig komfortabla i intervju-situationen.

Analysmetod

Vi har skrivit ner det väsentligaste från alla intervjuer. I presentationen och analysen av vårt empiriska material har vi utgått från de tre olika teman vi har i våra frågeställningar.

Vid en andra genomlysning har vi nedtecknat citat som vi tycker väl illustrerar de områden vi presenterar och analyserar. Vi har strävat efter att både visa på mönster och på avvikelser från detta. Genomgående har vi gjort jämförelser mellan flickorna och pojkarna. I analysarbetet har vi främst utgått från de teorier vi valt samt tidigare forskning. Detta har kompletterats med sekundärmaterial.

Materiallets tillförlitlighet

Vi har samtalat med ungdomar om deras alkoholvanor och attityder till alkohol. Uppsatsens syfte är just att ta del av ungdomars egen syn på dessa frågor och därmed anser vi att validiteten är god.

Uppsatsens reliabilitet påverkas av en rad olika faktorer. De skolval vi har gjort är en faktor som säkert kan påverka reliabiliteten. Vi har valt att använda oss av gruppintervjuer i vår undersökning. Som vi tidigare nämnt finns risken med gruppintervjuer att mer tillbakadragna personer inte kommer till tals. Denscombe (2000) skriver om detta, att vissa synpunkter "kvävs" och speciellt då de "tysta" människornas synpunkter. Författaren påtalar också att det är svårt att få människor att tillsammans diskutera frågor vid ett tillfälle. Som Denscombe skriver är det inte forskarens uppgift att ställa ett antal frågor i tur och ordning till individerna runt bordet utan det är fritt att delta i diskussionen för den som vill och så har det varit vid våra gruppintervjuer. Därmed vet vi inte om de som har valt att vara tysta har varit av en avvikande åsikt. Vi tycker ändå att de som pratat både har hållit med och sagt emot varandra och vi har upplevt att det har varit ett öppet samtalsklimat i samtliga grupper.

Den effekt vi som personer har haft på eleverna, den så kallade intervjuareffekten, är också något som kan tänkas påverka resultatet och därmed reliabiliteten. Vi kan heller inte vara säkra på att de har varit ärliga i de uppgifter de lämnat om den egna alkoholkonsumtionen. Grupperna har varit uppdelade efter kön och vi som intervjuare är båda kvinnor. Kanske har

det upplevts som lättare för flickgrupperna att tala med oss än vad det har gjort för pojkgrupperna. Genomgående har flickgrupperna varit mera talföra och huruvida det beror på den inverkan vi själva har haft i sammanhanget är svårt att veta. Denscombe (2000) skriver att det inte är identiteten i sig själv som påverkar data, utan vad forskarens identitet betyder för den som intervjuas. Samtidigt menar författaren att intervjuarens identitet får särskild betydelse när det gäller känsliga frågor. Eftersom vi har haft gruppintervjuer har vi undvikit att ställa alltför personliga frågor och därmed kanske intervjuareffekten är något mindre.

Som vi tidigare skrivit är det svårt att göra förutsättningslösa observationer (Wallén, 1996). Vi har haft vår förförståelse med oss i intervjuerna och sedan i analysarbetet. Med tanke på vår bristande erfarenhet som intervjuare har vi troligtvis ibland ställt frågor på ett sådant sätt att vi styrt deltagarna i deras svar. Samtidigt har vi ställt följdfrågor och diskuterat kring olika åsikter för att förvissa oss om att vi har uppfattat det sagda rätt. Det har givits möjlighet för deltagarna att utveckla det de sagt.

Källkritik

Det finns tämligen rikligt med litteratur som behandlar ämnet ungdomar och droger men vi har funnit att alkoholen som drog får mindre utrymme till fördel för det som skrivs om andra droger. Det som ändå skrivs om just ungdomar och alkohol handlar ofta om de ungdomar som redan har missbruksproblem och resonemang kring vägen dit. Vi har saknat litteratur som skriver om det statistiken visar och det vi funnit i våra intervjuer, nämligen att ett stort antal minderåriga ungdomar har en betydande alkoholkonsumtion utan att för den delen kunna klassas som missbrukare. Litteratur som behandlar alkohol och genus handlar främst om vuxna och har därför varit svår att applicera på våra ungdomar.

Fortsatt framställning

Vi kommer i den fortsatta framställningen att gå igenom tidigare forskning som anknyter till vårt ämne. Därefter går vi igenom de teorier vi valt för att kunna analysera vårt empiriska material. Presentation och analys kommer att delas upp utifrån de frågeställningar vi har. Under dessa teman både presenterar och analyserar vi materialet. Efter detta följer en kort sammanfattning av resultaten samt slutdiskussion.

AVHANDLING

Tidigare forskning

Statistik

Alkoholkonsumtionen har ökat under 1990-talet. 2001 beräknades en svensk över 15 år i genomsnitt konsumera 9.1 liter ren alkohol per år, vilket innebär en ökning med 1 liter sedan 1996 (Socialstyrelsens lägesrapport om folkhälsa och sociala förhållanden, 2002).

Opublicerade uppgifter tyder på att alkoholkonsumtionen fortsatt att öka under 2002.

Konsumtionen av oregistrerad alkohol (hembränd sprit och smuggelsprit) uppskattas ha ökat från 5 procent i slutet av 1980-talet till närmare 30 procent i slutet av 1990-talet. Som vi skrev inledningsvis rapporterar Socialstyrelsen att ungdomars alkohol- och drogvvanor är mycket oroande. Berusningsdrickandet har ökat och antalet ungdomar under 24 år som vårdats på sjukhus för alkoholförgiftning har ökat dramatiskt under 1990-talet. Störst är ökningen i åldern 15-19 år bland såväl pojkar som flickor.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) utför sedan 1971 varje år undersökningar av skolungdomars alkohol-, narkotika-, tobaks- och sniffningsvanor.

Undersökningarna utförs på riksrepresentativa urval i årskurs 9. Vi läste en preliminär sammanfattning av resultaten för 2002 och blev intresserade av de tendenser till ändrat dryckesbeteende vi kunde se där, särskilt bland flickor. I kolumnen för intensivkonsumtion av alkohol någon gång per månad eller oftare (se definition under Centrala begrepp) finner vi en något olika bild för pojkar och flickor. För pojkarnas del har andelen med intensivkonsumtion legat konstant på 29-30 procent sedan 1991 medan den för flickornas del har ökat från 20 procent 1991 till 25 procent 2001, för att gå ner till 24 procent 2002 (CAN, 2002). Andelen pojkar som druckit alkohol senaste veckan var 28 procent 1986 och 33 procent 2002. Några år däremellan var andelen uppe i 35-36 procent. För flickornas del var det däremot en tämligen konstant ökning, från 22 procent 1986 till 32 procent 2002 (ibid). Andelen flickor som druckit alkohol senaste veckan har alltså ökat med tio procent under nämnda tidsperiod!

Alkohol

Alkohol är det i särklass populäraste berusningsmedlet i västvärlden, som det dessutom har uppstått en miljardindustri kring. Alkoholen har i alla tider hjälpt människor att koppla av från arbete och plikter. Alkoholrummet har varit en frizon, långt borta ifrån stämpelklockor och nitiska förmän (Lalander och Johansson, 2002). Lalander skriver vidare att om alkoholen

skulle ha uppfunnits idag skulle den med all sannolikhet ha blivit förbjuden. Tidningarna skulle ha skrivit om ungdomar som provat den farliga drogen och blivit medvetlösa och personlighetsförändrade. Men alkohol har under historiens gång blivit en annan symbol än bara en farlig drog. Alkohol betyder för många gemenskap och något som hör till den svenska traditionen. Alkoholen har en gammal historia som gör att den blir legitim och svår att förbjuda (Lalander och Johansson, 2002). Om du dricker alkohol på rätt ställen och har den rätta åldern samt skaffar den på rätt sätt så anses det relativt oproblematiskt. Till skillnad från narkotika som inte är tillåtet vid någon ålder eller på någon plats. Även Christina Andersson skriver om alkoholens roll som ett viktigt berusningsmedel: *"I Sverige har alkohol alltid varit och är alltså det viktigaste berusningsmedlet. Inte minst bland ungdomar används alkohol i stor utsträckning just för att bli berusad, vilket i många sammanhang är helt acceptabelt, ja till och med eftertraktat.* (Andersson, 1995, s 11).

Hilte skriver att forskning kring alkohol och narkotika har dominerats av hälso- och kontrollorienterade teman, där bruket av rusmedel uppfattas som ett problem för både individen och samhället (Hilte, 1999). Bruket av rusmedel har dock positiva sidor och en central aspekt är den rusupplevelse som bruket framkallar, fortsätter han. Ruset för oss från den konkreta verkligheten och ger dessutom tillträde till en alternativ verklighet. Hilte diskuterar detta och hänvisar till Sjöstrands resonemang som bygger på den existentiella teoribildningen. Sjöstrand menar att ruset används för att överbrygga den disharmoni som finns i människors liv. Människan kan föreställa sig andra verkligheter än den hon lever i nu och detta skapar ett tomrum som Sjöstrand beskriver som en *"ontologisk spricka"* (Hilte, 1999, s 49). I skarven mellan den verklighet vi befinner oss i och den som ännu inte är lever den existentiella ångesten och behovet av flykt uppstår. Ruset kan vara det medel vi behöver för att fly från den konkreta verkligheten och få tillträde till en alternativ verklighet.

Hwang och Nilsson (1995) skriver att tre av fyra 16-åringar dricker alkohol mer eller mindre regelbundet. Författarna anser inte att skillnaderna i den mängd de dricker är särskilt stor när det gäller flickor och pojkar. Däremot menar de att framförallt pojkar riskerar ett mer stadigvarande missbruk. Det går förhållandevis snabbt för ungdomar att utveckla en tolerans för alkohol, vilket i sin tur leder till att de dricker allt större mängder varje gång. För vuxna brukar man räkna med en tid på tio år eller mer för att utveckla alkoholism medan det för ungdomarnas del bara krävs några få år.

Sedan 1977 har en teori kallad totalkonsumtionsmodellen utgjort grunden för den svenska alkoholpolitiken (Leissner, (red.), 1997). Teorin fördes fram i en rapport som gavs ut av WHO 1975 och innebär att det finns ett samband mellan den totala alkoholkonsumtionen i ett samhälle och antalet högkonsumenter och alkoholskador i samhället. Om man kan minska totalkonsumtionen av alkohol minskar man, enligt teorin, också alkoholskadorna. Vidare skriver Leissner att totalkonsumtionsmodellen inte gör anspråk på att förklara varför vissa individer blir missbrukare och varför andra inte blir det. Totalkonsumtionen i samhället påverkar däremot i hög grad tillgängligheten av alkohol och de individer som av olika anledningar är mer disponerade att utveckla ett missbruk löper högre risk om tillgängligheten är god.

Alkoholen i ungdomsgruppen

Droganvändande tillsammans med andra bidrar till att man känner sig mindre ensam och istället får man en stark känsla av gemenskap. Det förbjudna och hemliga svetsar samman individer, som när t.ex. ungdomar i 16-årsåldern dricker hembränt, går de emot de vuxnas rekommendation. De har även lyckats få tag på spriten själva som de annars är förbjudna att köpa och dricka. Detta är enligt Lalander och Johansson (2002) en fråga om intern makt-demonstration där ungdomarna visar att de bestämmer över sin egen kropp. Detta utförande av "hemliga handlingar" stärker sammanhållningen i gruppen. Lalander talar vidare om det "hemliga rummet". Det "hemliga rummet" där man dricker alkohol trots att man inte får, jämför Lalander med en grotta som är friställd från samhällets kontrollmekanismer och dit inga pekpinningar från samhället når. Även Fahlke nämner alkoholens funktion som ett sätt att provocera föräldrarna (2001). Fahlke skriver också att berusning kan beskrivas som ett "*parentesbeteende*" ur ett psykologiskt perspektiv (ibid, s 141). Berusningen kan användas som ursäkt för det man säger och gör, individen fräntas ansvar och kan visa sidor av personligheten det inte annars finns utrymme för. Enligt författaren tycker de flesta ungdomar egentligen inte att alkohol smakar speciellt gott och därför använder de ofta olika knep för att snabba på och öka effekten av berusningen. Många väljer t.ex. att dricka på fastande mage. Alkoholvanorna kan för många ungdomar vara vidlyftiga och ibland rent livshotande. Fahlke skriver dock att för de flesta ungdomar rör det sig om en experimentfas som i vuxenlivet övergår till ett mer måttligt bruk.

Andersson (1995) skriver att en genomgång av teorier om olika sätt att förebygga alkoholproblem bland ungdomar pekade ut kamrattryck som en av de viktigaste faktorerna bakom

bruk och missbruk av alkohol. Hon skriver vidare att ur psykosocialt perspektiv kulminerar kamraternas påverkan på beteendet under ungdomsåren. Enligt en svensk undersökning bland högstadiel elever drack pojkarna i högre grad än flickorna alkohol på grund av att kamraterna gjorde det, för att de var blyga eller för att de annars skulle blivit ansedda som fegisar. Kamrattrycket var starkare för pojkarnas del vilket forskarna trodde kunde bero på att flickor är mindre beroende av kamrater, de har närmare och tryggare vänrelationer än pojkar (Andersson, 1995, s 56).

Identitetsutveckling

Ungdomstiden är en tid av identitetsarbete där ungdomen söker sin identitet och försöker samtidigt visa sin omgivning vem han eller hon är. Forsnäs uttrycker: *"Identitetsarbetet varar hela livet, men är speciellt påtagligt under ungdomsåren. Det är under dessa år vi lägger grundstommen till såväl en individuell som en kollektiv identitet"* (i Lalander, 1998, s 45).

Hwang och Nilsson (1995) skriver att en tonåring i vårt moderna industrisamhälle har en mycket komplicerad uppgift i att forma sin identitet och hitta sina roller. Tonåringarna lever i en värld som deras föräldrar inte riktigt känner till och föräldrarna kan därför inte fungera som modeller. Ungefär hälften av alla ungdomar har någon form av problem som kan kallas pubertetsproblem, en tredjedel har snabbt övergående problem och ca en fjärdedel upplever inga problem alls, skriver författarna. Hwang och Nilsson påpekar att utvecklandet av självkänslan är viktig. Lågt räknat anses en fjärdedel av alla ungdomar ha problem med den och det gäller fler flickor än pojkar.

Författarna skriver också att man vanligtvis skiljer mellan tre olika aspekter av självständighet; emotionell självständighet i nära relationer, självständighet i handlingar samt värderingsmässig autonomi. Den emotionella självständigheten gäller främst gentemot föräldrarna och till det yttre kan tonåringar verka helt oberoende av sina föräldrar men under ytan har de fortfarande ett stort psykologiskt beroende, skriver författarna. Också den andra aspekten av självständighet som rör handlingar innebär ett steg i strävan efter oberoende från föräldrarna. Författarna menar dock att drivkraften i att fatta egna beslut och genomdriva dem inte ligger i en kamp för oberoende utan snarare hänger samman med påverkan från jämnåriga. Ju mer oberoende tonåringarna vill vara av föräldrarna, desto mer beroende blir de av kamratgruppen. Alla, såväl vuxna som ungdomar, tar mycket illa vid sig av att bli utstötta och därför är gruppens påverkan på den enskilde stark, bland annat i fråga om klädsel,

värderingar och beteendemönster. Erling och Hwang (2001) menar dock att det gruppträck som man ofta talar om när det gäller ungdomars sätt att klä sig och bete sig inte bara är ett yttre tryck utan snarare en inre önskan att vara lik de andra och ta del av de erfarenheter som anses värdefulla i den grupp som man tillhör.

Familjen

Att familjen har stor, ibland avgörande betydelse, är de flesta forskare eniga om. Andersson (1995) hänvisar till några olika undersökningar som visar att ett gott förhållande mellan barn och föräldrar motverkar alkohol- och droganvändning i tonåren. En komplicerande faktor kan det dock vara att ha en alltför nära relation till föräldrarna. Lamb menar att flickor ser det som nödvändigt att vara helt olika föräldrarna och trotsa dem för att kunna skapa sig en egen identitet (i Andersson, 1995, s 23). Andersson menar att det avgörande inte är i vilken utsträckning föräldrarna har förmåga att direkt kontrollera eller påverka sina barns beteende utan i stället deras kapacitet att hjälpa barnen att uppfatta sig själva som dugliga och pålitliga individer. Konflikter mellan föräldrar och deras tonåriga barn är vanliga men konflikterna behöver inte i sig betyda ett dåligt förhållande. De kan också vara ett tecken på föräldrarnas omsorg och att barnet har utrymme att förhandla istället för att ljuga. Även Fahlke (2001) skriver om familjeklimatet som en viktig faktor gällande ungdomars bruk eller icke-bruk av alkohol. Forskning visar att viktiga riskfaktorer är lågt känslomässigt engagemang från föräldrar, bristande eller otydliga gränssättningar, otrygghet och instabil hemmiljö.

Erling och Hwang (2001) skriver att relationerna till familjen under ungdomsåren kännetecknas av en strävan att behålla positiva band till familjemedlemmar samtidigt som behovet av självbestämmande och utveckling av den egna identiteten ökar. Att hantera intimitet och autonomi är centrala utvecklingspsykologiska uppgifter enligt författarna. Umgänget med kamraterna är viktigt eftersom de fungerar både som modeller och bollplank för frågor gällande identitetsutvecklingen. Dessutom fyller vännerna funktionen att underlätta den känslomässiga separationen från familjen.

Enligt Andersson (1995) finns det två olika teorier som beskriver familjens inverkan på ungdomars användning av alkohol och andra droger. Den ena är *stressteorin*, enligt vilken interna motsättningar och bristande omsorg i familjen skapar ett behov av droger som en sorts självmedicinering. Enligt den andra teorin, *rollteorin*, lär sig barn att använda alkohol och droger av sina föräldrar, de gör som föräldrarna gör. Både pojkar och flickor verkar ta efter

sina föräldrar. Föräldrar som förser sina minderåriga barn med alkohol, ger dem inte bara alkohol utan förmedlar också budskapet att alkohol är en nödvändig del av livet. Stressteorin har däremot visat sig mest användbar som förklaring till unga flickors missbruk.

Ramström (i Stojanovic, 2001) menar att vuxenvärldens attityd till tonåringar måste förändras. Tonårstiden är en övergångsperiod och de vuxna måste vara tydliga i att visa detta. Vuxna förebilder behövs, som identifikationsobjekt och för att visa att vuxenvärlden är attraktiv. Annars finns risken att tonåringarna inte utvecklas utan fastnar i ungdomskulturen. Detta kan få allvarliga konsekvenser i och med att ungdomarna då söker kompensatorisk ersättning för vuxenidentiteten. Han syftar då på att tonåringar t.ex. börjar använda droger eller missbruka alkohol.

Samhället

Det senmoderna samhället kännetecknas av en snabb förändringstakt och mycket av det som var "inne" i slutet av 1990-talet är "ute" i det nya decenniet, det gäller såväl inom ungdomsforskning som för ungdomarnas reella livsvillkor (Lalander och Johansson, 2002). Begreppet "det senmoderna samhället" är sociologen Anthony Giddens definition av det samhälle vi i västvärlden lever i idag på 2000-talet. En av det senmoderna samhällets främsta kännetecken är den tilltagande individualiseringen (i Bäck-Wiklund och Lundström, 2001). Vi måste lära oss att handskas med det oändliga utbud av värderingar, bilder, förebilder samt livsstilar som media presenterar för oss dagligen. *"Att leva i det senmoderna samhället innebär att leva i en medialiserad och globaliserad värld, där existentiella frågor ställs på sin yttersta spets"* (Lalander och Johansson, 2002, s 14).

Den tyske ungdomsforskaren Thomas Ziehe menar att:

*ungdomar i dag lever i en värld som präglas av 'marknaden',
av att stat och kommun tränger in i traditionella familjeangelägenheter,
av en arbetsmarknad som inte längre är begränsad till lokalsamhället
eller ens den egna nationen, av en TV-kultur som påverkar våra värderingar
ända in i vardagsrummet, av en ungdomskultur som profilerar sig mot de vuxna
samt av att framtiden ter sig hotfull.*

(i Hwang och Nilsson, 1995, s 278).

Han menar att ungdomar inte har några traditioner de måste följa men samtidigt som detta är en frihet skapar det ångest och vilsenhet vad gäller identitet och sociala roller.

Alkohol och genus

Det har i ett flertal studier påvisats eller antytts att män och kvinnor använder alkohol för att konstruera sina könsidentiteter. Alternativt kan man uttrycka det som att män och kvinnor inte haft samma rättigheter att berusa sig. Sedan lång tid tillbaka dricker männen mycket mera än kvinnorna. Kön är enligt Lalander den starkaste statistiska determinanten, tillsammans med ålder för hur mycket människor dricker, klart starkare än klass (Lalander, 1998). Historiskt sett är också könspektivet intressant. Kvinnorna sågs av sig själva och andra som moralens väktare. Kvinnan förväntades även spela en aktiv roll i begränsningen av mannens alkoholkonsumtion (ibid). Kvinnors förhållande till alkohol kan delvis förstås utifrån deras roll som moralens och familjens väktare. Den kvinna som i början på 1900-talet bröt mot denna kvinnosyn och drack som männen sågs som en berusad hora och en ansvarslös kvinna. Lalander (1998) ser det som att olika individer har olika roller att spela. Det har inte varit lika tillåtet för kvinnan som för mannen att tappa kontrollen med hjälp av alkohol. Den berusade kvinnan har setts som en aktör som valt fel rekvisita, fel uppträdande samt fel maner vid sin rollgestaltning. Hon har därmed riskerat att bli utbuad av den publik som tror sig veta hur kvinnorollen ska spelas (ibid). Mannen däremot har varit tillåten att följa ett annat manus, utan att publiken reagerat nämnvärt. I många sammanhang har det i det närmaste setts naturligt att män druckit sig berusade. Publiken är väl förtrogen med "packade" män och under berusningen kan mannen uppleva frihet från andras kontroll och makt.

Abrahamsson säger: *"Det traditionellt feminina mycket försiktiga dryckesmönstret, med förankring i nykterhetstanken, återfinns numera huvudsakligen hos äldre hemmaarbetande kvinnor"* (i Lalander, 1998 s 29). Abrahamsson beskriver detta mönster som resultatet av en frigörelseprocess som möjliggjorts av kvinnans inträde på arbetsmarknaden samt hennes ökade rörelse utanför hemmet. Abrahamsson menar vidare att kvinnors ökade alkoholkonsumtion är ett resultat av att alkoholens symboliska betydelser har förändrats samt att alkoholen har blivit vardagsvara istället för festsymbol. Statistik och forskning säger att männen fortfarande dricker mera alkohol än kvinnorna, dock oroas forskarna över de tendenser som talar för att kvinnor och unga flickor ökat sin alkoholkonsumtion över tid. Alkoholbruket är en del av vår kultur, men kulturmönstret har förändrats efter hand för stora

delar av befolkningen. Samhället har förändrats med åren och många kvinnor är ute i förvärvslivet på ett helt annat sätt idag än för femtio år sedan

Teorier

Utvecklingsekologi

För att analysera de faktorer som påverkar individens attityder till alkohol och dryckesvanor kommer vi att använda oss av Bronfenbrenners teori om utvecklingsekologi. Han utarbetade denna teori som en motreaktion på den gängse utvecklingspsykologin vilken såg utveckling enbart utifrån den enskilda individen, oberoende av sitt sammanhang (Andersson 2002). Bronfenbrenner har beskrivit det ekologiska perspektivet som en progressiv, ömsesidig anpassning mellan människan i utveckling och den föränderliga miljö som omger henne (Klefbeck och Ogden, 2001). Den forskning Bronfenbrenner själv ägnat sig åt har främst handlat om barn, men han betonar att teorin är tillämplig under hela livsrytmen eftersom utveckling pågår hela livet (Andersson, 2002). Hans teori omfattar fyra analysnivåer; mikro-, meso-, exo- och makronivå. De olika nivåerna omsluter varandra, ungefär som ryska dockor.

Längst in i mitten finns individen i sina närmiljöer. På mikronivån sker interaktionen mellan individen och de olika närmiljöerna, t.ex. familj, kamrater och skola. Mikrosystemet ändras både genom inre och yttre påverkan likaväl som individerna i mikrosystemet ändras. Det sker därmed en kontinuerlig växelverkan där individen påverkar närmiljöerna samtidigt som närmiljöerna påverkar individen.

På nästa nivå, mesonivån, sker interaktionen mellan de olika närmiljöerna. Här sker förbindelsen mellan t.ex. hemmet, skolan, kamraterna och fritidsmiljön (Klefbeck och Ogden, 2001). När en individ för första gången förflyttar sig från ett mikrosystem till ett annat kallas detta en ekologisk övergång (ibid). Individen byter då både roll och uppsättning och blir marginell i övergångsfasen, en sårbar punkt för både barn och ungdom. Exempel på sådana övergångar kan vara när barn börjar på daghem, i skola, när de går från barnstadium till ungdomsstadium och från grundskola till högre skola. Interaktionen mellan de olika närmiljöerna är avgörande för hur väl varje övergång förlöper. I ett balanserat mesosystem finns många och varierade kontakter och få konflikter (ibid).

På exonivån finns de förhållanden som ligger utanför individens direkta vardagsverklighet, t.ex. föräldrarnas arbetsplats, skolans organisation och kommunala resurser. Det som sker i dessa får konsekvenser för barn och ungdomar. Om exempelvis föräldrarna blir arbetslösa får detta konsekvenser för barnen/ungdomarna. Detta system påverkar hur människor använder sin tid - och med vem eller vilka. Här kan nämnas sådana faktorer som skilsmässor vilket i sin tur påverkar vilken förälder barnet/ungdomen tillbringar mest tid med. Ett ökande antal ensamförsörjare och flera kvinnor i arbetslivet påverkar också närvaron av vuxna i barnets/ungdomens närmiljö.

Slutligen, på makronivån, återfinns samhällsförhållanden, normer och värderingar på nationell nivå. Ändringar i dessa makrosystem kan ske genom politiska systemskiften, eller genom krig och revolutioner (ibid).

Identitetsutveckling

För att analysera vilken inverkan identitetsutvecklingen kan ha på attityder till alkohol och dryckesvanor kommer vi att använda oss av Erik H Eriksons teori om denna. Identitet är ett viktigt och centralt begrepp i ungdomsåren. Erikson har försökt vidareutveckla Freuds psykoanalytiska teori och enligt Erikson är det centrala problemet under ungdomen att få en jagidentitet (Evenshaug och Hallen, 1992). De unga måste etablera en ny identitet eftersom kraven från vuxenvärlden samt de fysiologiska förändringarna gör att den "barnsliga" identitetsupplevelsen inte passar längre. Ungdomarna måste uppnå en känsla av samhörighet och psykologisk kontinuitet med vad de var som barn och vad de i framtiden ska bli. Samtidigt med detta är det också viktigt för ungdomarna att den egna jagbilden stämmer överens med andras uppfattning om en själv (ibid). I vårt samhälle möter ungdomar idag många olika krav och förväntningar samt ett antal olika sociala rollmodeller som de ska förhålla sig till. Detta kan lätt leda till en identitetsförvirring. Enligt Erikson måste ungdomar gå igenom en identitetskrisis i de tidiga ungdomsåren för att nå fram till en klar jagidentitet och en stabil uppfattning om sig själv. Marcia (i Evenshaug och Hallen, 1992) talar i samband med detta om att de unga går igenom ett tidsmässigt moratorium (uppskov eller anstånd). Detta är en period då de unga prövar sig fram med olika värderingar och intressen för att söka sin egen identitet.

Presentation och analys av empiriskt material

Vi kommer i följande framställning att redovisa och analysera vårt empiriska material utifrån de frågeställningar vi har. Vi kommer att presentera mönster som vi funnit i grupperna och kommer även att lyfta fram avvikande åsikter.

Attityder till alkohol samt egna dryckesvanor

Vad tänker ni om alkohol?

Flickorna sade:

Det är den farligaste drogen - därför att det är lättast att få tag på.

Det ingår när man festar. Vid högtider, alkohol, men inte när föräldrarna sitter och dricker alkohol, det är mera vardags.

Det hör till på fester, men man kan gå på fest utan att dricka.

Man kan ha roligt utan alkohol.

Killar kan däremot inte ha roligt utan alkohol.

Vin är ett måste idag, det är liksom inne, det ska vara vin till en romantisk middag.

Pojkarna sade:

Det finns ungdomar som tror att man inte kan ha kul utan alkohol.

Jag tror att man tidigt måste börja grundlägga någon sorts medvetenhet bland ungdomar om man ska kunna minska drickandet.

Alkohol hör till i vissa sammanhang, det beror på.

Fotboll och öl är en legend sedan urminnes tider. Det är en sådan känsla att sitta med en polare och dricka öl och titta på match.

I två av flickgrupperna var det två flickor som aldrig drack, en i respektive grupp. Den ena hade druckit tidigare men slutat, den andra hade aldrig druckit alkohol på grund av att det inte ingick i hennes kultur. Enligt Eriksons teori om identitetsutveckling måste de unga etablera en ny identitet eftersom kraven från vuxenvärlden samt de fysiologiska förändringarna gör att den "barnliga" identitetsupplevelsen inte passar längre. Ungdomarna måste uppnå en känsla av samhörighet och psykologisk kontinuitet med vad de var som barn och vad de i framtiden

ska bli. Genom att använda droger kan man skapa en identitet av vem man är, dvs. konstruera en identitet (Lalander och Johansson, 2002). Ofta handlar droganvändning om att visa att man är erfaren i den meningen att då man använder droger associerar man sig med tecken som inte är tillåtna för vare sig barn eller ungdomar. De flesta ungdomarna kopplade ihop fest med alkohol. Exempelvis i en av flickgrupperna talade de om att vin hör till en romantisk middag. En pojke talade om fotboll och öl som en legend. En annan pojke talade om att sitta och dricka öl med sin pappa. Just erfarenhet är viktigt då man använder droger. Användningen av droger visar att man håller på att lämna barndomen för att istället definiera sig som vuxen. Man är inte längre ett barn som behöver leva i föräldrarnas skyddande miljöer, utan man kan själv ge sig ut i den "farliga världen" (ibid).

Kan man ha roligt utan alkohol, gå på fest utan att dricka?

Flickorna sade:

Det går, det är trevligt att komma ihåg vad man gjort dagen efter.

Ja, och till och med ha roligt.

Ja men det blir jobbigt.

Det blir en självklarhet, när man är på fest så dricker man.

Fast ibland dricker man bara lite.

Man lägger mer märke till en kille som inte dricker än en tjej som inte dricker.

Pojkarna sade:

Ja, det kan man, jag kan i alla fall.

Jag dricker inte särskilt mycket, jag kan ha rätt kul utan det, fast det tror ju inte folk.

Man kan gå på fest utan att dricka, man är förmodligen mer socialt kompetent om man inte dricker.

Fest är lika med alkohol - ingen diskussion.

Festa är inte alltid dricka - det beror på.

Både pojkar och flickor kunde dock tänka sig att gå på fest utan att dricka alkohol. Det var också tydligt att dryckesvanorna berodde på vilket sammanhang ungdomarna befann sig i. Vi har kunnat urskilja ett könsbundet dryckesmönster. Flickorna har gärna förfest, då de går hem till någon och gör sig i ordning innan de går ut. Eftersom de är under 18 år och inte kan

beställa alkohol på krogen måste de dricka innan de går ut. Tjejmiddagar med vin är också vanligt förekommande bland flickorna. När vi frågade pojkarna vad de gör på helgerna så sade de att antingen är de hemma hos någon och festar eller så är de på krogen.

Flertalet av ungdomarna uppgav att de festade och därmed drack alkohol endast på helgerna. Vi hade två olika pojkgrupper som representerade varandras ytterligheter. I den ena gruppen var alla överens om att helg innebar fest, både fredag och lördag. Fest var detsamma som alkohol och helgens festande såg de fram emot hela veckan. I den andra gruppen drack ingen av pojkarna alkohol. En av dessa pojkar menade att det finns vissa ungdomar som tror att man inte kan ha kul utan alkohol. Alla i denna grupp var överens om att man kan gå på fest utan att dricka alkohol och att man förmodligen är mer socialt kompetent då. Liksom i den förstnämnda av pojkgrupperna fanns det en av flickgrupperna där helgens festande var en av veckans höjdpunkter. En helg utan fest gick mycket snabbare och kändes därför mindre meningsfull. Jämfört med övriga flickgrupper drack denna grupp alkohol mer regelbundet och i större mängder.

Att alkohol förknippades med fest och ledighet stämmer väl överens med det vi skrivit i tidigare forskning om alkoholen som en avkoppling från arbete och plikter (Lalander och Johansson, 2002). Samma författare skriver att alkohol även är en symbol för gemenskap och hör till den svenska traditionen. En flickgrupp och en pojkgrupp hade både mer regelbunden och större alkoholkonsumtion än övriga grupper. Som vi tidigare tagit upp i tidigare forskning dricker tre av fyra 16-åringar alkohol mer eller mindre regelbundet (Hwang och Nilsson, 1995). Författarna menar att det främst är pojkarna som riskerar ett mer stadigvarande missbruk. Det går förhållandevis snabbt för ungdomar att utveckla en tolerans för alkohol, några få år kan räcka enligt författarna. I en av pojkgrupperna dracks det alkohol både fredag och lördag, i vad vi förstod stora mängder. Dessa pojkar kan befinna sig i riskzonen. Statistik från CAN visar att pojkarna ökat sin alkoholkonsumtion från 2.7 till 4.6 liter per år och flickorna från 1.5 till 2.9 liter per år mellan åren 1989 och 2001, vilket är en konsumtionsökning på 80 % (Drogutvecklingen i Sverige, rapport 2002, CAN). Ett viktigt påpekande i det sammanhanget gör Fahlke (2001) som skriver att flickors lägre alkoholkonsumtion kanske inte är så oskyldig med tanke på att flickor har sämre förmåga att bryta ner alkoholen, lägre genomsnittlig kroppsvikt och mindre mängd kroppsvätska. Flickor blir därför i allmänhet berusade av mindre kvantiteter alkohol än pojkar. Många av ungdomarna påpekade detta

faktum själva och undrade varför flickorna tål alkohol sämre än pojkarna. Samtidigt var både flickorna och pojkarna väl medvetna om att så var fallet.

Vad dricker ni?

Flickorna sade:

Tjejer dricker vitt vin, cider. Killar dricker öl och HB.

Tjejmiddag. Man dricker lite vin och sen räcker det.

HB får inte jag dricka, men vin och cider är ok.

HB är inte bra.

Nu tror jag att när vi är såhär små så blandar vi typ vodka och öl samma kväll.

Sedan när man blir äldre dricker man nog bara vin.

Pojkarna sade:

Killar dricker mest HB, tjejer dricker mest vin och cider.

Jag lägger hellre ut pengar på riktig sprit än att köpa HB billigt.

Vodka, det är lätt att blanda med.

Öl, HB, vodka.

Valet av dryck var också könsbundet. Flickorna dricker främst vin och cider. Öl samt vodka förekommer, men inte bland så många. Pojkarna dricker främst öl. Vodka och annan sprit är vanligare bland pojkarna. När det gäller hembränt (HB) gick meningarna isär i pojkgrupperna. Två av grupperna föredrog HB därför att det var billigast. Övriga tre grupper drack aldrig HB av den anledningen att de ville veta vad de drack, de betalade hellre lite mer. Bland flickorna var det nästan ingen som nämnde att de drack HB. Valet av dryckestyp hänger samman med kön och stämmer väl överens med statistik från CAN ("*Drogutvecklingen i Sverige*", rapport 2002) som säger att pojkarna dricker öl och sprit medan flickorna dricker vin. Lalander har gjort en undersökning om ungdomars syn på olaglig alkohol, dvs. hembränt och smuggelsprit. Han kom då fram till att hembränt signalerar omognad, dålig ekonomi, desperation (alkoholism), något de flesta ungdomar inte vill förknippas med (Lalanders hemsida). Han skriver dock att just detta också kan vara en anledning att dricka hembränt för att på så vis skapa bilden av sig själv som osofistikerad och ociviliserad. Vissa grupper kan då skapa illusionen av att de lever fria från samhällets kontroll. I våra pojkgrupper var det en del som drack hembränt medan andra helt tog avstånd från det. Bland flickorna var det bara någon

som hade druckit hembränt och då bara någon enstaka gång. Könsskillnaderna var därmed mycket tydliga i inställningen till hembränt.

Attityder till berusning

Tror ni att flickor och pojkar dricker lika mycket?

Flickorna sade:

Tjejer är mer jämna. Det är mer skillnad mellan killar och killar än mellan tjejer och tjejer. Vissa killar har aldrig druckit, andra dricker jättemycket. De flesta tjejer har provat och dricker mer lika.

Killar hejar på tjejer när de dricker. Tjejer börjar nog vilja vara lite mer som killar. Men killar festar nog oftare. Tjejer är mer ekonomiska, de kan passa på att ta en vit helg om det inte händer någonting.

Killar kan dra ett helt flak på en kväll, tjejer drar hälften. (24 på ett flak, vår anm.) En flaska vin är en bra fylla tycker jag. En och en halv säger en annan. Det beror på hur lång kvällen är. Tjejer kan väl dricka en 7-8 öl.

Pojkarna sade:

Det finns många tjejer som dricker enormt mycket, de verkar tåla hur mycket som helst.

Jag tycker att tjejer är värre på att supa. Jag tycker att tjejerna blir fullare än killarna blir.

Det är mer blandat bland tjejer, vissa dricker inte och vissa dricker mycket. Killar dricker mer lika.

Killar och tjejer dricker lika mycket. Fast det syns mer på tjejer. Man kan se att de ligger och är helt borta. Tjejer tåler inte så mycket.

Som vi kan se av citaten var de mera pigga på att tala om hur mycket det andra könet dricker. I "Kvinnor och alkohol" (SOU 1994:28) står att läsa att flickor i 17-18-årsåldern ofta ändrar sitt dryckesmönster. Från att i yngre år ha druckit enligt samma mönster som pojkarna antar de nu mera "kvinnliga" dryckesvanor. Denna förändring tolkas som uttryck för att flickorna accepterar den strängare synen som finns framför allt i föräldragenerationen, på kvinnors alkoholanvändning. Det påpekas dock att inställningen håller på att förändras. Lalander och

Johansson (2002) talar om att mannen visar prov på sin manlighet genom att "supa", droga eller på annat sätt visa på ett "hårt liv". Detta har man lärt sig av tidigare män som bidragit till att göra manligheten till ett tufft projekt. Vidare säger Lalander och Johansson att alkoholspråket är fyllt av symbolik som pekar på den tuffe, snabbe och orädda mannen, att snabbt dricka den farliga drycken som kan göra att man mister all kontroll. Flickorna sade om pojkarna att de kunde dra ett helt flak öl på en kväll, vi dricker hälften. Pojkarna i sin tur tyckte att flickorna drack mycket och att det syntes mer på flickorna när de var fulla.

Tror ni att flickor och pojkar dricker för att bli berusade eller för att det är gott?

Flickorna sade:

Killar dricker inte ett glas öl för att det är gott - de dricker för att bli berusade.

Tjejer är mera försiktiga. Killarna vill bli fulla.

Tjejer kan också dricka för mycket - det är inte bara killarna.

Killar dricker för att bli fulla men de kan också dricka för att det är gott.

Ska man till ett 16-års ställe så vill man åt ruset. Det är inte så kul så därför vill man vara berusad. Är man på en fest kan man sitta och dricka lite under hela kvällen.

För att bli berusad helt klart. Det första glaset vin är inte gott. Jag tycker det är patetiskt med de som säger att de tycker det är gott. Öl är gott, säger en annan.

Men det är väldigt sällan jag dricker en öl för att jag tycker det är gott, utan i så fall dricker jag en åtta stycken. /.../ Sitter man och hivar i sig sprit så som vi gör, det gör man inte för att det är gott.

När man sitter stilla och det snurrar fast man har öppna ögon, då är det nog. Och när man hör lite efter. Det är då man har roligt.

Dricker jag så äter jag ingenting. Man ser vinet som en måltid. Fyllan tar bättre om man inte äter. Men killar tänker inte så. De äter alltid.

Pojkarna sade:

Tjejer dricker också mycket.

Aldrig för att bli berusad. Fast yngre dricker för att bli berusade, då är de 13-14 år.

Flickornas uppfattning om pojkarna var att de dricker för att bli fulla och inte för att det är gott. Meningarna gick isär då det gällde deras eget syfte med att dricka. Både flickor och pojkar uppgav att de hade börjat dricka alkohol redan när de var i 13-14-årsåldern och att det är ganska vanligt att man börjar då. I den åldern dricker man för att det är tufft sade de, nu dricker de inte av den anledningen längre. Alkoholkonsumtionen har ökat under 1990-talet och så även berusningsdrickandet bland ungdomar. Antal ungdomar som vårdats på sjukhus för alkoholförgiftning har ökat dramatiskt under 1990-talet (Socialstyrelsens Lägesrapport 2002, *"Folkhälsa och sociala förhållanden"*). 1987 vårdades 91 män och 71 kvinnor per 100 000 invånare i åldern 15-19 år på sjukhus för alkoholförgiftning. Motsvarande siffror 2001 var 257 män vilket nästan är en tredubbling och 273 kvinnor vilket nästan är en fyrdubbling (ibid). Könsskillnaderna har minskat och om trenden fortsätter är de snart uttraderade. Detta är allvarliga signaler som bekräftar en oroande utveckling av ungdomarnas alkoholvanor. Nästan samtliga flickor och pojkar uppgav att de hade egna erfarenheter av att ha varit berusade. I en av flickgrupperna hivade de i sig sprit, med avsikt att bli ordentligt berusade. I en av pojkgrupperna sa de: *"det är klart att vi dricker för att bli berusade"*.

Droganvändande tillsammans med andra bidrar till att man känner sig mindre ensam och istället känner man en gemenskap i gruppen. Lalander och Johansson (2002) talar om det "hemliga rummet", ett rum där man dricker alkohol trots att man inte får. Som vi skrev i tidigare forskning jämför författarna det med en grotta, dit samhällets pekpinna inte når. Lalander och Johansson (2002) talar vidare om alkoholens betydelse som ett avbrott i förhållande till vardagslivet i övrigt. På festen behöver inte ungdomarna tänka på att prestera i skolan utan kan åtminstone för ett tag gå in i ett tillstånd av att bara "vara". I tidigare forskning har vi också skrivit om att berusning är både acceptabelt och till och med eftertraktat bland ungdomar (Andersson, 1995). Berusningen beskrivs också som ett "parentesbeteende" av Fahlke (2001). Det är tillåtet att göra sådant som man inte vågar annars. Fahlke skriver också att de flesta ungdomar inte tycker att alkohol smakar gott och att de använder olika knep för att öka på effekten av berusningen. Detta framkom också i en av våra flickgrupper som sa att vinet tar bättre om man inte äter. För de flesta i våra gruppintervjuer var ruset eftertraktat, dock inte i en av pojkgrupperna där ingen i umgängeskretsen drack alkohol.

Som vi skrivit i tidigare forskning kan ruset ses som individens sätt att överbrygga den disharmoni som finns i människors liv, enligt Sjöstrands resonemang (Hilte, 1999). Sjöstrand talar om en "ontologisk spricka" som är en skarv mellan den verklighet vi befinner oss i och

den som ännu inte är och i denna spricka lever den existentiella ångesten. Ruset fungerar som ett hjälpmedel för att fly från den konkreta verkligheten och få tillträde till en alternativ verklighet. Som vi skrivit om i teorier håller ungdomarna på att etablera en ny identitet och måste genomgå en identitetskris enligt Erikson (Evenshaug och Hallen, 1992). Det är en period då de prövar sig fram och behovet av att fly från verkligheten kan därmed bli påtagligt för dem.

Är det viktigt att ha kontroll när man dricker?

Flickorna sade:

*Tjejer måste veta vad de gör och vad de säger - det är viktigt.
Vi har vårt rykte att tänka på, vi måste hålla oss inom en gräns.
Om man går ut vill man ha mer koll. Hemma är det inte så viktigt.
Jag har inga minnesluckor, jag vet ändå vad jag tål. Jag har alltid koll.
Jag kan säga att jag har minnesluckor efter varje gång. /.../ man har ändå kontroll. Jag skulle inte låta någon våldta mig. Fast det konstiga är att under tiden tycker man att man har kontroll, men sedan nästa dag kommer man inte ihåg.*

Pojkarna sade:

*Oftast kommer man ihåg vad man gjort, men ibland händer det att man inte kommer ihåg hur man kom hem. Detta händer väldigt sällan, inte varje helg.
När man har roligt tänker man inte på hur mycket man dricker förrän det är för sent. Man kan sitta och dricka rätt mycket, sedan när man reser sig upp så känner man att det blivit för mycket.*

Att vissa ungdomar hade vad som kan benämnas en intensivkonsumtion framkom i diskussionerna. Statistiskt sett har denna andel ökat bland flickorna, medan den för pojkarnas del har legat mera konstant. Förutom den mängd och regelbundenhet med vilken de drack är också förekomsten av minnesluckor en sådan indikation. Löfgren och Nelson-Löfgren (1996) skriver att minnesluckor, eller vad de kallar black-out, av tradition räknas som ett av de mest säkra diagnostiska symtomen på alkoholism. Samtidigt, skriver de, motsägs detta av att många av de som vårdas för alkoholproblem aldrig har upplevt en black-out medan många ordinära alkoholkonsumenter upplevt black-out. Bland både flickorna och pojkarna var det

vissa som talade om att de hade haft minnesluckor, en av flickorna sade att hon hade minnesluckor efter varje gång hon druckit. En av pojkarna sade att det händer att man inte kommer ihåg hur man kom hem, men att det händer väldigt sällan - inte varje helg. En viss tolerans har de som får black-out byggt upp eftersom alkoholen i sig har en sövande effekt. Flertalet individer utan alkoholtolerans som dricker stora mängder somnar. Om de hade kunnat hålla sig vakna hade de sannolikt upplevt en black-out (ibid). Som vi tidigare nämnt menar Fahlke (2001) att intensivkonsumtionen i ungdomsåren ofta är något övergående. Så trodde även flickorna i en av våra grupper att det skulle bli, de trodde inte att de skulle dricka lika mycket om fem år som idag. Till saken hör att det var den grupp som idag hade en intensivkonsumtion av alkohol. Både flickorna och pojkarna talade om flickornas utsatthet vid berusning. Flickorna talade främst om rädslan för våldtäkt.

Beter man sig olika som berusad flicka / pojke?

Flickorna sade:

Killar är mera högljudda, de ska slåss när de är fulla.

Killar gråter sällan, de blir aggressiva.

Ja, tjejer fnittrar, killar är aggressiva och kåta.

Tjejer blir lite annorlunda. Varför gråter du? Jo, för att du gråter. Jag älskar dig och sånt löjligt. Sånt gör inte killar, det är sällan man ser killar så fulla.

Pojkarna sade:

Tjejer gråter, killar slåss.

Tjejer blir mer känslamma när de blir fulla, eller aggressiva.

Här var både flickor och pojkar tämligen överens om könsskillnader vid berusning. Pojkar är skrämigare och bråkigare, flickor är känslammare och gråter. Som vi skrivit om i tidigare forskning är gruppens påverkan på den enskilde stark, bland annat i fråga om beteendemönster. Andersson skriver att kamraternas påverkan på beteendet kulminerar under ungdomsåren. Flera av ungdomarna, både flickor och pojkar, talade om att de hade börjat experimentera med alkohol när de var i 13-14-årsåldern och att det var vanligt att man började då. Därmed hade de flesta ganska lång erfarenhet av alkohol och ansåg att de visste vad de tålde. Som vi tidigare nämnt är just erfarenhet viktigt då man använder droger (Lalander och Johansson, 2002).

Vad som är förväntan på vad vi upplever som rus och vad som är en faktisk effekt av alkoholen kan också diskuteras enligt Löfgren och Nelson-Löfgren (1996). De skriver att det västerländska samhället som helhet kanske har ett så stort behov av alkohol som spänningslösare att mycket av det vi upplever under ruset - upprymdhet, hämningslöshet - är placeboeffekter. Vi har lärt oss hur vi ska vara och hur ruset upplevs och därför kanske alkoholens faktiska effekt är begränsad. På samma sätt skulle vi då kunna förklara de könsskillnader som framkom i gruppintervjuerna när det gäller hur ungdomarna blev av alkohol. Flickorna blev känsllosamma och pojkarna blev skråniga och ibland aggressiva, kanske mer som en följd av ett inlärt beteende än alkoholen i sig.

Vad tänker ni då ni ser en berusad flicka / pojke?

Flickorna sade:

Det är värre med fulla tjejer ingen koll, man kan ju däcka var som helst. Inte så farligt med fulla killar - de kan ta vara på sig själva. De har ändå inget emot att bli våldtagna...de vill ju ändå.

Det ser äckligare ut med en full tjej, än en full kille. Vi blir fnittrigare, vi kan inte försvara oss, risk för våldtäkt.

Det blir nog mer accepterat att en kille är så, än att en tjej är så. En tjej får höra det mer efteråt. Fast det är inte så coolt med en kille som blir full på två glas vin.

Tjejer som inte kan stå på benen är bara så pinsamt.

Pojkarna sade:

Om en tjej är full så hjälper man henne. De får dricka om de vill, det är upp till de själva.

Vi satt på bussen och där satt några medelålders som var jättefulla och de är patetiska. Det är värre än när unga tjejer dricker. /.../ Man har vuxit upp med en sådan bild att vuxna män dricker men kvinnor gör inte det.

Pojkarna hade inte så mycket negativt att säga om berusade flickor, de fick själva bestämma hur mycket de ville dricka. Tvärtom talade de om att hjälpa berusade flickor. Synen på medelålders berusade kvinnor var desto mer negativ, medan synen på medelålders berusade

män var mera tillåtande. Det var bara flickorna själva som hade tankar om att det inte var lika tillåtet att berusa sig som flicka. Som vi nämnt i tidigare forskning har det historiskt sett inte varit lika tillåtet för kvinnan som för mannen att tappa kontrollen med hjälp av alkohol (Lalander, 1998). Författaren uttrycker detta med att den berusade kvinnan riskerar att bli utbuad av publiken som anser sig veta hur kvinnorollen ska spelas. Pojkarna gav uttryck för att denna syn lever kvar just vad gäller vuxna kvinnor men att de inte hade samma "krav" på unga flickor. Det var tillåtet för dem att uppträda berusat. För flickornas del, som inte hade samma överseende med berusade flickor, kan det tänkas att de redan identifierade sig med vuxna kvinnor och därmed även de förväntningar som finns på hennes uppträdande.

Faktorer som kan påverka dryckesvanorna

Ett återkommande motiv till att dricka är för att kunna slappna av och inte vara så blyg. Alkoholen kan i vissa fall fungera som en sorts belöning, t.ex. efter en jobbig vecka i skolan. De som håller på med någon sport, vilket är mest killarna, tänker på att inte dricka något kvällen innan en match för då får man inte spela. En pojke sade dock att många som är med i idrotter blir alkoholiserade, de dricker mycket. Vissa talade om att de som festar flera dagar i veckan gör det för att de inte har något annat att göra. I en grupp sade en pojke "*De har för lite att göra. Ut och spring i skogen eller gör något i stället!*" Utöver alkoholens funktion i festliga sammanhang och som hjälp att koppla av och ha det roligt har vi i intervjumaterialet även funnit andra faktorer som kan tänkas påverka attityder till alkohol och dryckesvanor. Dessa presenteras nedan.

Föräldrarna

Flickorna sade:

Föräldrarna tar inte sitt ansvar! Föräldrarna bjuder. /.../ Föräldrarna ska inte uppmuntra sina barn att dricka.

Mamma skulle aldrig kunna tänka sig att bara ge ut en vinare sådär, i så fall nå'n midsommar. Fast jag brukar ta ibland från mina föräldrar utan att de vet om det.

Mina föräldrar tycker det är bättre att jag sitter hemma och dricker så de vet var jag är.

Mina föräldrar är rätt så tillåtande, det skapar förtroende, öppen attityd. Mina föräldrar tycker det är bättre att jag får av dom än att jag ska köpa någon annanstans.

En kompis, hennes föräldrar är så oroliga, så då dricker hon inte så mycket... se'n finns det de som har föräldrar som helt förbjuder alkohol, då de kommer ut blir de helt plakata alltså, bara ligger och spyr.

Det finns nog två sorter, om man inte får smaka hemma så blir man antingen avskräckt eller så dricker man mycket då man kommer ut.

Pojkarna sade:

Om man är ute och festar vill morsan ha koll på när man kommer hem och vart man är.

Mina föräldrar litar på mig.

Jag vet många som det hade kunnat gå bra för om deras föräldrar hade tagit tag i det lite, men det gör de inte. Föräldrarna säger att de bryr sig men det gör de inte.

Men dricker föräldrarna HB så gör man nog det. Det handlar mycket om hur föräldrarna gör, även om det finns undantag.

Om man får lite av sina föräldrar kanske man tar det lite lugnare. En annan sade då: Jag har läst undersökningar som säger att när föräldrarna ger barnen sprit så dricker de mer. Jag gillar inte att föräldrar köper ut.

Man kan få några öl kanske, fast inte en Vodka. De vill ju veta vad man dricker. Dricker man så mycket så man blir beroende så är det något som är fel där hemma om man kan sitta på vardagarna och dricka. Då är föräldrarna langare och sän't som säljer till andra.

Både flickorna och pojkarna sade att föräldrarna bryr sig, vill veta var de är och vad de dricker. Vissa föräldrar ringer och kollar på mobiltelefonen under kvällen om de tycker klockan är mycket. Föräldrar som hämtar är också vanligt. Som vi skrivit om i tidigare forskning har föräldrarna ofta en avgörande betydelse när det handlar om ungdomars bruk eller icke-bruk av alkohol (Andersson,1995. Fahlke, 2001). Andersson menar att det egentligen inte är i vilken utsträckning föräldrarna kan kontrollera sitt barns beteende som är det viktiga, utan i stället vilken kapacitet de har att hjälpa barnen att uppfatta sig själva som dugliga och pålitliga individer. Ungdomarna är inne i en fas av identitetsutveckling och att

experimentera och pröva olika roller är något som hör till denna period. Flera av ungdomarna talade om den kontroll föräldrarna försöker ha över ungdomarnas drickande och vilka effekter det kan få. Vissa tyckte att det var bra att föräldrarna gav lite alkohol till sina barn, andra inte. Flera undersökningar visar att barn som får dricka alkohol hemma dricker mer än andra ungdomar när de är tillsammans med sina kamrater. Andersson (1995) skriver om en sådan studie som utförts av Marklund 1983 bland elever i en svensk grundskola. Enligt rollteorin lär sig barn att använda alkohol av sina föräldrar, de gör som föräldrarna gör (ibid). Författaren menar också att de föräldrar som förser sina minderåriga barn med alkohol, ger dem inte bara alkohol utan förmedlar också budskapet att alkohol är en nödvändig del av livet.

Kamraterna

Kamratgruppen är viktig som påverkansfaktor. Vi har diskuterat den under rubriken berusning och går därför inte närmare in på den här.

Information i skolan samt tankar om skadeverkningar

Flickorna sade:

Man vet att det är farligt men man vill testa själv. /.../ Alkohol är inte så farligt som narkotika.

Man ser mer att det är farligt med t.ex. rökning. Man är mer upplyst om att det är farligt.

Lite information om alkohol, det är mer om droger och rökning, det blir liksom att man glömmet bort alkohol.

Vi hade nå'n så'n gammal alkoholist som var och pratade. Det ger ingenting tycker jag.

Vi har haft drog dagar och så'n't men man blir inte påverkad. /.../ Man tänker så att det händer inte mig.

Man lär sig mer av sina egna misstag.

Pojkarna sade:

Det har inte varit så mycket information i skolan om alkohol, mest om droger. Ibland kommer det så'n'a före detta missbrukare som berättar och så kommer det nå'n expert. Det brukar alltid vara så. Det är ganska tjatigt.

ANT har vi haft. Fast det är inget man tar till sig. Jo, när det är någon alkoholist som berättar, eller en knarkare kanske. Men inte när ens NO-lärare står och berättar.*

Inte så mycket information i skolan. Man lär sig det mesta själv.

** Alkohol, Narkotika, Tobak.*

Alla ungdomar uppgav att de hade fått information om droger i skolan men varken pojkar eller flickor tyckte att det varit någon information som de hade blivit påverkade av. Alkoholen som drog hade inte heller fått lika stort utrymme som information om tobak och narkotika. De flesta funderade inte över de skadeverkningar som alkohol kan ge.

En pojke sade: *Gör man inget när de är upp till tolv, sedan är det för sent. Har man fått en bra uppfostran så tror jag att man väljer att ta det med måtta. /.../ Föräldrarna har den största rollen".* En annan pojke uttryckte *"Det är kanske så att de som dricker lyssnar inte och de som inte dricker som lyssnar. Man når inte de som behöver det. Det är nog svårt att påverka dom i skolan".*

Bronfenbrenners teori talar, som vi tidigare skrivit, om familjen som den första närmiljön för individen. När individen sedan förflyttar sig från ett mikrosystem till ett annat genom en så kallad ekologisk övergång har redan interaktionen i familjen till stor del format individen. Ungdomarna vi talat med har nyligen gjort en ekologisk övergång från grundskola till gymnasieskola och enligt Bronfenbrenner är individen vid en sårbar punkt vid sådana övergångar. Interaktionen mellan de olika närmiljöerna är viktig och här handlar det då om interaktionen mellan föräldrarna och skolan. Vissa av ungdomarna talade om att föräldrarna nu hade minskat kontrollen och betraktade dem som mer vuxna nu. En flicka sade: *"Nu i gymnasiet är det lite mer avslappnat. Föräldrarna var på en, nu är det ingen som bryr sig längre".* Att många föräldrar gav alkohol till sina barn kan också tala för att det är så föräldrarna betraktar ungdomarna.

Tillgång till alkohol

Flickorna sade:

*Bara att åka över till Danmark - eller så köper man av äldre kompisar smugglare.
Men nu ringer man bara till en langare. Priserna är mycket under Systemets.
Och ju mer man köper desto billigare blir det.*

Pojkarna sade:

*Antingen köper man av de som brygger själva, eller langare.
Inget problem... det bränns lite överallt. Det är mest vuxna som bränner i källaren, det är mycket vanligt.*

Tillgången till alkohol var god bland ungdomarna. Vissa fick av sina föräldrar eller köpte av langare eller i Danmark.

Samhällsförhållanden samt normer och värderingar återfinns på makronivå enligt Bronfenbrenner. Denna nivå ligger längst ut från individen, men har ändå en stor påverkan på den enskilde. Många av de ungdomar vi intervjuade kunde på ett enkelt sätt skaffa alkohol av langare, de bara ringde ett telefonnummer, så kunde de beställa vad de ville till låga priser. Billig lagligt införd alkohol säljs svart av personer som utnyttjat prisskillnaden i Danmark eller Tyskland (Accent, IOGT/NTO nr 2, 2003). Detta är en olaglig handel som polisen inte prioriterar, enligt Helsingborgspolisen Bo Johansson, som säger: *"Vi har inte några särskilda resurser till sprithandeln, vår prioritet är narkotikan."* Polisens resurser är en faktor på makronivå som i sin tur påverkar ungdomarnas möjligheter att få tag på alkohol, trots att de inte har åldern inne för att få köpa alkohol (ibid).

Samhälle och media

Flickorna sade:

*Det är ett stressigt samhälle även för de vuxna.
Men det är mycket inflytande från alla håll. Samhället, tidningar.
I USA är det rätt vanligt att ta en drink efter jobbet, det ser man på TV.
Ja, på filmer är det ju roligt. Det är sällan man ser att folk ligger och spy.*

Pojkarna sade:

Det kommer att bli värre nu med EU.

Jag tror att det är mer press än när t.ex. min farfar var liten. Då slogs de bara, nu blir du skjuten, knivskuren - det blev man inte då.

Samhälle och media är viktiga faktorer i sammanhanget även om det inte framkom så tydligt i diskussionerna. *"Det blir värre nu med EU"* som en av ungdomarna sade. Någon talade också om den förändrade vinkulturen och att vin till maten har blivit en vardagsvara mer än en festvara nu. Vårt medlemskap i EU kan också ses som en företeelse på makronivå och har påverkat både alkoholkulturen och tillgängligheten i Sverige. Införseln från utlandet har ökat med 150 % sedan EU-inträdet (ibid). EU:s handels- och konkurrenspolitiska regler har medfört att fyra av fem alkoholmonopol har avskaffats: tillverknings-, export-, import- och partihandelsmonopolet (Leissner, (red.), 1997). En ytterligare förändring som är att vänta på denna nivå är den förändring i lagen om att tillåta viss alkoholreklam i media som nu diskuteras i Riksdagen. Som vi tidigare skrivit om i tidigare forskning har totalkonsumtionsmodellen utgjort grunden för den svenska alkoholpolitiken (Leissner, (red.), 1997). Denna visar på sambandet mellan den totala alkoholkonsumtionen i samhället och antalet högkonsumenter och alkoholskador. Totalkonsumtionen bör också kunna användas som en förklarande faktor för att påvisa sambandet mellan hur mycket de vuxna konsumerar och hur denna tradition i sin tur påverkar ungdomarnas syn på alkohol och deras dryckesvanor.

Den dramatiska förändringen i kvinnors alkoholkonsumtion samt konsumtionsmönster ligger framförallt i *att kvinnor dricker alkohol – även i vardagliga sammanhang ("Kvinnor och alkohol", SOU 1994:28)*. En flicka illustrerade kvinnornas förändrade dryckesvanor väl när hon sade: *"Nu bryr sig inte kvinnorna om vad männen säger. De gör som de själv vill"*. För flickor idag är det svårt att förstå att för ett halvt sekel sedan var det totalt främmande att kvinnor drack alkohol. En uppfattning som får allt stakare gehör är att kvinnorna i flickans omgivning är förebilder och att dessa kvinnors alkoholvanor är mönsterbildande. Hur föräldrarna dricker påverkar flickor mer än pojkar. Mammans dryckesvanor har större genomslagskraft på dottern än den inverkan vanorna hos någon av föräldrarna har på sonen (ibid). En av flickorna sade att hennes morfar var smygalkoholist och nu är hennes mamma också det: *"så man vet aldrig, det kanske blir samma för mig"*.

Den tyske ungdomsforskaren Ziehe, som vi citerat i tidigare forskning, talar om att ungdomar idag lever i en värld som präglas av "marknaden". Han talar om TV-kulturen som påverkar våra värderingar och en ungdomskultur som profilerar sig mot de vuxna. Samhället ser annorlunda ut idag än vad det gjorde när föräldrarna var unga och därför kan föräldrarna inte fungera som modeller för ungdomarna skriver Hwang och Nilsson (1995). Föräldrarna känner inte riktigt till den värld som ungdomarna lever i idag. En flicka sade: *"Min mamma är lite blåst. Hon tror nog inte att jag dricker så mycket. Inte varje helg"*.

Lalander och Johansson (2002) menar att droganvändare berättar något väsentligt om den tid vi lever i. De vill se drogvanor som ett fönster att titta ut ur och som man ser samhället genom. De menar att om man ser samhället så kan man också kritisera det. Lalander och Johansson (2002) illustrerar kopplingen mellan samhället och betydelsen av ungdomars drogritualer på följande sätt: om ungdomarna upplever ensamhet och bristande möten i samhället, kan de få uppleva gemenskap i drogritualen. Om ungdomarna upplever rotlöshet samt känner oklara gränser mellan ungdom och vuxen, avsaknad av vuxenritualer samt känner osäkerhet inför framtiden kan de få en känsla av identitet och erfarenhet i drogritualen. Om de upplever starka krav på individuella prestationer samt har en alltför inrutad tillvaro, blir drogritualen en slags time out. Tomhetskänslor och längtan efter starka upplevelser och händelser, får drogritualen att bli till ett äventyr (ibid).

AVSLUTNING

Sammanfattning

Syftet med vår uppsats har varit att undersöka attityder till alkohol och dryckesvanor i de flick- och pojkgrupper som vi intervjuat. Vi har även undersökt deras attityder till berusning. Därefter har vi sökt faktorer som kan tänkas påverka ungdomarna i dessa frågor.

Både flickor och pojkar uppgav att fest och alkohol hör ihop. Alkoholen var ett sätt att kunna koppla av och våga prata med andra. Det finns tydliga könsskillnader mellan vad flickor och pojkar dricker. Flickor dricker främst vin och cider, pojkar dricker öl, vodka och vissa dricker hembränt.

Gällande berusning var det en flickgrupp och en pojkgrupp som utmärkte sig i sammanhanget. Dessa hade en intensivkonsumtion av alkohol och drack alltid med syfte att bli ordentligt berusade. Övriga grupper uppgav ett mera måttligt drickande, dock kan vi konstatera att såväl flickor som pojkar dricker alkohol regelbundet med några få undantag.

Flickorna uppgav att det är viktigt att ha kontroll och att när de dricker är det viktigt att hålla sig inom vissa gränser. Detta sade flickorna om sig själva, pojkarna tänkte inte på samma sätt om flickorna och inte heller om sig själva. Flickorna betraktade andra berusade flickor med avsmak. Det var också från andra flickor de fick höra om de hade gjort pinsamma saker då de varit berusade, medan pojkarna bara skrattade åt dem. Olika sportaktiviteter fungerade ibland som en begränsning för pojkarnas drickande. De talade om att de inte kunde komma bakfulla till en match så därför tog de det lugnt kvällen innan.

Flickorna och pojkarna var rörande ense om hur en berusad flicka respektive pojke beter sig. Flickor är känslamma, pratiga och gråter medan pojkarna är högljudda och ibland aggressiva.

De i intervjuerna tydligast framträdande faktorer som kan påverka dryckesvanorna var föräldrarna, kamratgruppen och tillgången till alkohol. Överlag sade både flickor och pojkar att föräldrarna bryr sig och vill veta vad de gör och vad de dricker. Vissa föräldrar försåg av den anledningen sina barn med alkohol och kring hur bra eller dåligt det var gick meningarna isär. Kamratgruppen var också viktig, de flesta sade att de drack om kompisarna drack även om de kunde tänka sig att gå på en fest utan att dricka. Samtliga ungdomar uppgav att de hade mycket lätt att få tag i alkohol om de ville. Antingen fick de av föräldrar eller köpte själv i Danmark, men det vanligaste var att köpa av langare, vilket också var ett billigt alternativ.

Utöver dessa faktorer har vi i intervjuerna med ungdomarna men främst i litteraturen funnit olika samhällsfaktorer som viktiga i sammanhanget.

Vi talade även om information i skolan och deras egna tankar om alkoholens skadlighet. Varken flickor eller pojkar tänkte på att alkohol kunde vara skadligt och såg inte sin egen konsumtion som något riskfyllt. Inte heller hade den information de fått i skolan satt några spår i deras dryckesvanor.

Slutdiskussion

Media och forskning har gett oss en bild av att ungdomars alkoholkonsumtion har ökat. Vi blev intresserade av att höra vad ungdomarna själva hade att säga om detta. Det har varit många givande och roliga samtal där vi i de flesta grupper mött diskussionsglada ungdomar som gärna delat med sig av sina erfarenheter.

Det talas mycket *om* ungdomar idag, men hur mycket talar vi *med* dem? Detta arbete har fött många tankar kring hur viktigt det är att lyssna på vad ungdomarna själva har att säga. Är kommunikationen mellan vuxna och ungdomar dålig idag? I vilken utsträckning hänger detta i så fall samman med ungdomarnas alkoholvanor? Många forskare talar om att en ungdomskultur har vuxit fram där ungdomlighet idealiseras samtidigt som ungdomar som grupp marginaliseras. Stojanovic (2001) skriver:

Man skulle kunna säga att tonåringar sitter i karantän. De räknas inte som barn, men släpps inte in i vuxenvärlden. I stället befinner sig tonåringar i en smärtsam övergångsperiod. Deras uppgift är endast att utvecklas och vänta på att bli vuxna, något som kan leda till ångest, kaos och förtvivlan

(Stojanovic, 2001, s 8)

Som vi tidigare skrivit menar Ramström (i Stojanovic, 2001) att en av de allvarligaste konsekvenserna av om tonåringar stannar upp i utvecklingen är att de söker kompensatorisk ersättning för vuxen-identiteten. De kan då t.ex. börja använda droger eller missbruka alkohol. Vi ser i statistiken att gruppen flickor som intensivkonsumerar har ökat, medan intensivkonsumtionen hos pojkar ligger på en mer konstant nivå. Förändringen ligger alltså i att flickorna nu har knappt in på avståndet till pojkarna, samtidigt som pojkarnas dryckesvanor inte har minskat. Det är således båda könen dryckesvanor som bör vara i fokus för en diskussion om hur man ska komma åt problemet. Vi har fått uppfattningen att flickornas och framför allt kvinnornas förändrade dryckesvanor har fått stor uppmärksamhet i forskning och media. Att unga flickor intensivkonsumerar alkohol är en allvarlig signal som ska tas på största allvar, men även pojkarnas intensivkonsumtion. Varför dricker vissa ungdomar så mycket och så ofta?

Männen har sedan länge haft en högre alkoholkonsumtion än kvinnorna, men de tendenser man nu ser är att kvinnorna börjar närma sig männens nivå. Vi har diskuterat detta mycket och funderat på vad det kan bero på. Vi tror att det finns ett samband mellan kvinnors förändrade dryckesbeteende och unga flickors alkoholvanor. I en flickgrupp och en pojkgrupp av tio grupper fann vi intensivkonsumtion av alkohol, i de övriga åtta grupperna uppgav ungdomarna ett mera måttligt alkoholbruk. Även om alkoholbruket i sig kan ses som ett problem, med tanke på deras ålder, tror vi ändå inte att det är denna grupp som syns i media utan här får intensivkonsumenterna göra sig till tolk för en hel grupps alkoholvanor. Vi menar att detta kan ge en skev bild av verkligheten och vårt sätt att se på ungdomar. Detta påverkar i sin tur vårt sätt att behandla ungdomar. Englund-Ericson (i Stojanovic, 2001) skriver att ungdomar är den grupp som får störst uppmärksamhet i olika medier. En hel industri har vuxit upp runt tonåringar i form av kläder, musik osv. Samtidigt kopplas de ofta samman med problem; kulturellt, socialt och samhällspolitiskt. Vi får inte glömma att det finns många ungdomar och inte bara fokusera våra insatser på de som har störst problem. Lika viktigt är ett bra förebyggande arbete, kanske främst i form av bra vuxna förebilder?

Att föräldrarna spelar en stor roll i de ungas liv är ett faktum. I media talas ofta om föräldrafrånvaro och brist på kontroll. Det är en uppgift som vi inte funnit belägg för i våra grupper. Tvärtom var de flesta överens om att föräldrarna ville ha kontroll på både vad ungdomarna drack och var de höll hus. Samtidigt är det viktigt för föräldrarna att tänka på sin roll som förebilder. Alkoholkonsumtionen har ökat vilket måste innebära att även föräldrarna dricker mer. Det är kanske snarare hos de vuxna problemen ligger än hos ungdomarna, som bara gör som de vuxna gör? Att vissa föräldrar ger alkohol till sina ungdomar framkom i intervjuerna. Samtidigt finns det många undersökningar som visar att ungdomar som får alkohol av sina föräldrar dricker mer. Föräldrarna signalerar att det är ok att ungdomarna dricker, kanske till och med att alkoholen är en nödvändig del av livet. Någon av ungdomarna uttryckte, mycket träffande tyckte vi, att allt är mer ok nu. Vi anser att det behövs vuxna förebilder som talar om för ungdomarna att allt inte är ok. Det finns förvisso droginformation i skolan, men enligt vad vi fick erfara är denna tämligen verkningslös. Återigen faller det på föräldrarnas lott att tidigt ge sina barn en sund inställning till alkohol.

Både flickor och pojkar talade om att man börjar experimentera med alkohol redan i 13-14-årsåldern. Det verkade som om de flesta hade gjort det, samtidigt sade de nu att det var väl tidigt att börja då. Vi kan dock utgå från att de flesta var ganska erfarna alkoholkonsumenter

och det är här och i intensivkonsumtionen vi ser den mest skrämmande utvecklingen. Ett stort problem i sammanhanget tycker vi är att det är så lätt för ungdomarna att få tag på alkohol, även om man bara är 13 år. Det finns gott om langare som inte har några skrupler, de säljer till den som vill köpa. Alla ungdomar, utan undantag, var överens om att det var mycket lätt att få tag i alkohol. Polisens begränsade resurser gör att de får koncentrera sig på narkotika och langarna har därmed fritt spelrum. Hur kommer man då till rätta med problemet?

Vi har diskuterat samhället som en viktig faktor och visst är det så. Vem ska agera när samhällets resurser inte räcker till? Som vi tidigare skrivit har vi fått uppfattningen att det stora flertalet föräldrar finns där för sina ungdomar. Likaväl som det är en liten grupp ungdomar som har ett problematiskt förhållande till alkohol kan det tänkas att det finns en liten grupp föräldrar som av olika anledningar inte har förmågan att fullt ut ta hand om sina barn. Vi står inför en ond cirkel där samhället påverkar föräldrarna, genom exempelvis arbetslöshet, och genom föräldrarna blir barnen påverkade. Bronfenbrenners teori om utvecklingsekologi tyckte vi därför passade så bra i vårt arbete eftersom man inte bara kan studera och angripa ett problem från en vinkel. Allt hänger samman och vi får inte fastna i en diskussion om hur vi ska åtgärda de stora problemen på bekostnad av de små.

Om det är så att vi gör ungdomarna till en marginaliserad grupp som vuxenvärlden inte förstår sig på kan vi inte heller förändra ungdomarnas attityder till alkohol och dryckesvanor. Vi kan inte göra någonting om vi inte vet hur de har det, hur de upplever sin situation och vad som är viktigt för dem. Låt oss i fortsättningen lyssna mer på vad ungdomarna själva har att säga - och mindre på vad "alla andra" tycker. De har mycket att tillföra oss som är lite äldre. Vi, som författare till denna uppsats, har bara genom dessa intervjuer lärt oss mycket som vi tror att vi kan bära med oss i vårt framtida sociala arbete.

KÄLLFÖRTECKNING

- Andersson, C (1995) *Marias barn - om ungdomars väg in i missbruk av alkohol och andra droger*. Malmö: Sober Förlags AB
- Andersson, G (2002) "Utvecklingsekologi och sociala problem" i Meeuwisse, A & Swärd, H (redaktörer), *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur
- Bäck-Wiklund M & Lundström, T (redaktör), (2001) *Barns vardag - i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och Kultur
- CAN (Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning), (2002) *Skolelevs drogvanor 2001, rapport nr. 67*. Stockholm: Elanders Gotab
- CAN (2002) *Drogutvecklingen i Sverige, rapport 2002, nr. 68*. Stockholm: Ljunglöfs
- Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Erling, A & Hwang, P (redaktörer), (2001) *Ungdomspsykologi - Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur
- Evenshaug, O & Hallen, D (1992) *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur
- Fahlke, C (2001) "Tobak, alkohol och narkotika" i Erling, A & Hwang, P "Ungdomspsykologi – Utveckling och livsvillkor". Stockholm: Natur och Kultur
- Hilte, M (1999) "Vilken funktion har ruset? Sociala teorier om missbruk och beroende" i Johansson, K & Wirbing, P *Riskbruk och missbruk - alkohol, läkemedel, narkotika*. Stockholm: Natur och Kultur
- Hwang, P & Nilsson, B (1995) *Utvecklingspsykologi - från foster till vuxen*. Stockholm: Natur och Kultur
- Klefbeck, J & Ogden, T (2001) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber AB
- Lalander, P (1998) *Anden i flaskan - alkoholens betydelser i olika ungdomsgrupper*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion
- Lalander, P & Johansson, T (2002) *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Leissner, T (redaktör), (1997) *Alkohol - Ett psykosocialt, beteende- och samhällsvetenskapligt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Löfgren, B & Löfgren-Nelson, I (1996) *Alkohol - rus, missbruk, behandling*. Smedjebacken: Smegraf
- Magne Holme, I & Krohn Solvang, B (1997) *Forskningsmetodik - om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Olsson, K-V (2003) "Ungas drickande ökar kraftigt" *Helsingborgs Dagblad*. 12/2 2003.

Sandström, P (2003) "Därför dricker svenskarna mer än på etthundra år" *Accent - en tidning från IOGT/NTO*, nr 2, 2003

SOU 1994:28 *Kvinnor och alkohol - Delbetänkande av alkoholpolitiska kommissionen*.
Göteborg:Graphic Systems AB

Stojanovic, V (2001) *Vad vet vi om tonårsflickors välfärd?* Helsingborgs stad,
Kommunstyrelsens förvaltning

Wallen, G (1996) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Wibeck, V (2000) *Fokusgrupper - om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*.
Lund: Studentlitteratur

Winberg, M (redaktör), (1994) *Venus och Bacchus - om kvinnor och alkohol*. Sober Förlags
AB

<http://www.strd.se/webshop/socialstyrelsen> - *Socialstyrelsens lägesrapport 2002 - Folkhälsa och sociala förhållanden*.

<http://www.hbv.hik.se/hemsidor/lalander>

INTERVJUGUIDE

Attityder till alkohol och egna dryckesvanor

Vad tänker ni om alkohol?

Kan man ha roligt utan alkohol, gå på fest utan att dricka?

Vad dricker ni?

Berusning

Dricker flickor och pojkar lika mycket?

Dricker flickor och pojkar för att bli berusade eller för att det är gott?

Är det viktigt att ha kontroll när man dricker?

Vad tänker ungdomarna när de ser en berusad flicka/pojke?

Beter sig berusade flickor och pojkar olika?

Faktorer som kan påverka dryckesvanorna

- föräldrar

- kamrater

- samhälle

- information

- tankar om skadlighet